

نقش آفرینی شهر اصفهان به عنوان شهر خلاق صنایع دستی بارویکرد توسعه گردشگری پایدار

دکتر رضا مختاری ملک آبادی* - دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

سحر عظیمی نیا - دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه غیرانتفاعی دانش پژوهان، اصفهان، ایران

Role playing of Isfahan City as a Creative Craft City with a Sustainable Tourism Development Approach

Abstract

From the late of twentieth century, the concept of creativity has considered increasingly in related topics with tourism extension and urban reconstruction. The emergence and development of creative city is the evidence for this claim. Severe competition among cities as tourism destination has made cities inevitable to find solutions for differentiates from other cities and tourism destination. Concentration on development creative industry in Iran, especially and using strategies of creative cities is one of advance solutions in many modern cities. There is Development of creative tourism in Iran, especially in metropolis such as Esfahan, due to reasons such as multiple subcultures, the richness of cultural and artistic works and authenticity of creative industry including handicrafts. According to statue of crafts as second factor of growth and development of gross national product and also beside tourism industry, it is very worthwhile as the most important source of global economic growth, either in country level and consequently in Esfahan city level. Generally, the purpose of this research is investigating the indices of creative city of crafts in level of fifteen areas of Esfahan city and effectiveness of crafts and tourism from each other in one creative tourism destination with emphasis on crafts. The present research from purpose is applied research and from method of gathering data is qualitative and quantitative research. Also by using secondary data, providing questionnaire from experts and business owners, have been analyzed the incidence of creative city of crafts in fifteen areas by method of TOPSIS and SPSS software. Generally, studies have shown, Esfahan city by incidence of creative city of crafts have potential to move toward creative city of crafts with the approach of tourism, also fifteen areas of Esfahan city, equally they don't benefit from incident of creative city of crafts. Joining Esfahan to network of UNESCO creative city have positive result such as present unique image from city and differentiate it as creative tourism destination and the same boom of tourism market and Esfahan crafts.

Key words: creative city, creative tourism, creative industry, crafts industry, Esfahan

چکیده

از اواخر قرن بیستم، مفهوم خلاقیت به طرز فزاینده ای در مباحث مرتبط به توسعه ی پایدار گردشگری و بازسازی شهری مورد توجه قرار گرفته است. ظهور و فراگیر شدن ایده ی شهر خلاق شاهدی بر این ادعاست. رقابت شدید میان شهرها به عنوان مقاصد گردشگری، شهرها را ناگزیر به یافتن راهکارهایی جهت متمایز شدن از سایر شهرها و مقاصد گردشگری کرده است. تمرکز بر توسعه ی صنایع خلاق و به کارگیری استراتژیهای شهرهای خلاق یکی از راهکارهای پیش روی بسیاری از شهرهای امروزی جهت رسیدن به توسعه پایدار گردشگری است. امکان توسعه ی گردشگری خلاق در ایران به ویژه در کلان شهرهایی مانند اصفهان، به دلایلی نظیر وجود خرده فرهنگهای متعدد، غنای آثار فرهنگی و هنری و اصالت صنایع خلاق از جمله صنایع دستی وجود دارد. جایگاه صنایع دستی به عنوان دومین عامل رشد و توسعه ی تولید ناخالص ملی در کنار صنعت گردشگری به عنوان مهمترین منبع رشد اقتصاد جهانی، چه در سطح کشور و به تبع آن در سطح شهر اصفهان، بسیار درخور توجه است. هدف از این پژوهش بررسی شاخص های شهر خلاق صنایع دستی در سطح مناطق ۱۵ گانه شهر اصفهان و تاثیر پذیری صنایع دستی و گردشگری از یکدیگر در یک مقصد گردشگری خلاق با رویکرد توسعه پایدار گردشگری می باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف، جزء پژوهشهای کاربردی و از نظر نحوه ی گردآوری داده ها، جزء پژوهشهای کیفی- کمی است. همچنین با بهره گیری از داده های ثانویه، تهیه پرسشنامه از متخصصین حوزه گردشگری و صاحبان مشاغل صنایع دستی، مدل تاپسیس و نرم افزارهای SPSS و GIS شاخصهای شهر خلاق صنایع دستی در مناطق پانزده گانه شهر اصفهان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بررسی های صورت گرفته نشان داد مناطق ۱، ۳، ۶ و ۲ به لحاظ شاخص های شهر خلاق صنایع دستی جز مناطق فرا برخوردار، مناطق ۵ و ۴ جز مناطق برخوردار و بقیه مناطق جز مناطق فرو برخوردار (محروم) می باشند. به طور کلی شهر اصفهان پتانسیل حرکت به سمت شهرهای خلاق صنایع دستی با رویکرد توسعه پایدار گردشگری را داراست و پیوستن اصفهان به شبکه ی شهرهای خلاق یونسکو میتواند پیامدهای مثبتی نظیر ارائه ی یک تصویر منحصر به فرد از شهر و متمایز کردن آن به عنوان یک مقصد گردشگری خلاق و رونق توأمان بازار گردشگری و صنایع دستی اصفهان را همراه داشته باشد.

واژگان کلیدی: شهر خلاق، گردشگری خلاق، صنایع خلاق، صنایع دستی، اصفهان.

شهرهای جهانی در چارچوب اقتصاد جهانی به عنوان گره شبکه‌ها به شدت با یکدیگر در رقابت هستند و هر یک سعی می‌کنند در ساختار سلسله‌مراتبی خود را ارتقاء دهند و فرصت‌های بیشتری را به سوی خود جذب کنند. در این میان حرکت به سوی اقتصاد خلاق و در نهایت کسب جایگاه شهر خلاق می‌تواند فرصت‌های بسیار مهمی را در تعاملات شهری به ویژه در عرصه‌های فراملی برای هر مکان شهری مهیا سازد (مجمع جهانی اقتصاد، ۲۰۱۳). یکی از نمودهای کسب جایگاه شهر خلاق امکان توسعه‌ی گردشگری خلاق است که در ایران، به ویژه در مناطق دارای تنوع فرهنگی و خرده فرهنگ‌های متعدد، پیشینه‌ی غنی تاریخی و آثار هنری محلی و صنایع دستی اصیل، متنوع و باکیفیت، به بهترین وجه وجود دارد. با این همه پتانسیل مشکلاتی از قبیل ضعف بازاریابی، تبلیغات گردشگری، کمبود سرمایه گذاری، فقدان برنامه ریزی، کندی صدور روادید، عدم حمایت جدی دولت، بیمه نبودن هنرمندان، ضعف در زیرساخت‌ها و... از مشکلات و تنگناهای جذب گردشگری است. بذل توجه ویژه این مقاله به اهمیت نقش صنایع دستی شهر اصفهان به عنوان عاملی در رشد گردشگری خلاق، بالا بردن سطح اشتغال، هزینه‌ی پایین ایجاد فرصت شغلی در این حوزه (نسبت به سایر صنایع)، تولید بومی اکثر مواد اولیه‌ی مصرفی و ابزار کار و عدم نیاز به متخصصان خارجی و ایجاد ارزش افزوده‌ی بالا و گردشگری خلاق به عنوان صنعتی سبز با اشتغال‌زایی گسترده و درآمدزایی قابل توجه در بازه‌ی زمانی کوتاه (به نسبت سایر صنایع کلان) می‌تواند راهکاری برای مهار بحرانهای زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی اخیر در شهر اصفهان باشد (سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان اصفهان، ۱۳۹۵). بدین منظور برای مهار بحرانهای گفته شده و رسیدن به هر توسعه‌ای به صورت بهینه ارزیابی،

تحلیل، سطح بندی مناطق و نواحی ضرورت دارد و این پژوهش نیز در صدد است، با ارزیابی و تحلیل و سطح بندی مناطق بر اساس شاخص های شهر خلاق صنایع دستی، میزان برخوردای مناطق پانزده گانه از لحاظ شاخص های خلاقیت صنایع دستی شهری شناسایی و با معرفی شاخص های کمی و کیفی و با ارائه راهکارها و مدیریت یکپارچه شهری اصفهان را به سمت شهر خلاق صنایع دستی سوق دهد تا مکانی برای رشد و نمو خلاقیت ها باشد و همه پتانسیل های خلاق خود را جامعه عمل ببوشاند.

۱-۲- اهمیت و ضرورت

شهر اصفهان از سال ۱۳۴۵ دستخوش تحولات عمده صنعت شد، احداث کارخانه ذوب آهن در جنوب غربی شهر، پالایشگاه در شمال شهر، پلی اکریل در جنوب، سیمان سپاهان در جنوب غربی و... سبب بالا رفتن حجم فعالیت های صنعتی و اقتصادی شد به گونه ای که در حال حاضر اصفهان، یکی از قطب های اصلی صنعت و اقتصاد کشور محسوب می گردد (معاونت برنامه ریزی، پژوهش و فناوری اطلاعات شهرداری اصفهان، ۱۳۹۵). مبدل شدن این شهر به یک قطب صنعتی، در کنار منافع بسیار، پیامدهای دیگری نیز برای این کلان شهر به همراه داشته است، انباشت صنایع آلاینده، کیفیت محیط زیست اصفهان را به طرز چشم گیری تنزل داده است به گونه ای که اکنون اصفهان در میان ۱۰ شهر آلوده جهان قرار دارد. عدم نظارت دقیق بر کیفیت و کمیت انتشار آلاینده های صنعتی، سبب شده است روزانه صدها تن گاز سمی در هوا تخلیه شود. شهر اصفهان با داشتن ۵۶٫۱ درصد آرامش هوا در سال، ظرفیت پایینی برای پذیرش کلیه مواد آلاینده دارد، این در حالی است که در سال های اخیر، در نتیجه افزایش بی رویه جمعیت، رشد صنعت و افزایش ترافیک، انتشار آلاینده ها و ذرات معلق به چندین برابر حد مجاز رسیده است (زیرک باش، ۱۳۹۴: ۴۵). معضلات ذکر شده موید این مطلبند که مسیر توسعه این شهر تاریخی و فرهنگی به درستی انتخاب نشده است

و مسیر توسعه شهر اصفهان باید بازنگری جدی صورت گیرد. در جستجو برای یافتن کارکرد و شکل مطلوب توسعه شهر باید به شخصیت، پتانسیل ها و محدودیت های ذاتی شهر رجوع نمود. واضح است شهری با عناوینی چون شهر جهانی صنایع دستی (شورای جهانی صنایع دستی، ۲۰۱۵)، شهر خلاق (یونسکو، ۲۰۱۵)، موزه شهر ایران، مقصد اول گردشگری و قطب صنایع دستی کشور پتانسیل موفقیت در حوزه توسعه پایدار گردشگری را داراست. نظر به پتانسیل های ذکر شده و شهرت جهانی شهر در حوزه صنایع دستی، تمرکز بر این دسته از صنایع فرهنگی خلاق در شهر اصفهان را می توان در حوزه تولید فرهنگ دارای اولویت دانست. مبدل شدن به یک شهر فرهنگی حقیقی و حفظ جایگاه شهر به عنوان یک شهر خلاق صنایع دستی، مستلزم آنست که مصرف صنایع خلاق فرهنگی از جمله صنایع دستی در شهر اصفهان ترغیب گردد. در حوزه ی صنایع دستی تعداد گردشگران ورودی بیشتر، افزایش تقاضا برای خرید صنایع دستی، افزایش درآمد هنرمندان فعال در این حوزه، ایجاد انگیزه ی لازم برای تلاش در جهت حفظ و احیای هنرهای سنتی و انتقال آنها به نسلهای آینده و ارتقای کیفیت صنایع دستی را به دنبال خواهد داشت. خرید صنایع دستی خلاق و منحصر به فرد که پنجره ای به سوی تاریخ، فرهنگ و روح خلاق هنرمندان این مرز و بوم است علاوه بر ارزآوری و کسب سود اقتصادی، صادر کردن گوشه ای از فرهنگ و باورهای کشور به اقصی نقاط جهان است.

۱-۳- اهداف

به طور کلی اهداف تحقیق شامل موارد زیر می باشند:

- تحلیل وضعیت مناطق پانزده گانه شهر اصفهان بر اساس شاخص های شهر خلاق صنایع دستی
- بررسی نحوه تاثیرپذیری گردشگری و صنایع دستی از یکدیگر در یک مقصد گردشگری خلاق با رویکرد توسعه پایدار

۱-۴- پیشینه پژوهش

در ادامه گذری به پژوهش های صورت گرفته در تحقیقات داخلی و خارجی در زمینه ی گردشگری خلاق و صنایع دستی می شود.

به منظور مقایسه پژوهش حاضر با پژوهش های انجام گرفته در این زمینه پژوهش را از نظر هدف و روش تحقیق مقایسه نموده: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی می باشد. هدف از تحقیق کاربردی یافتن اصولی است که در شرایط عینی کاربرد داشته باشد و از آنجا که این پژوهش به دنبال تحلیل و بررسی شاخص های شهر خلاق صنایع دستی در سطح مناطق اصفهان است، از این نوع پژوهش های کاربردی محسوب می شود. هم چنین از نظر روش، توصیفی-تحلیلی و با توجه به بررسی توامان شاخص های کمی و کیفی شهر خلاق صنایع دستی استفاده از نرم افزار Topsis به منظور رتبه بندی مناطق ۱۵ گانه شهر اصفهان استفاده گردیده است.

هم چنین تفاوت این پژوهش با پژوهش های پیشین علاوه بر توصیف شهر اصفهان به عنوان شهر خلاق صنایع دستی به تحلیل شاخص ها در سطح مناطق شهر با استفاده از اسناد، اطلاعات و پرسش نامه که از دو گروه متخصصین در زمینه صنایع دستی و گردشگری و گروه دیگر صاحبان مشاغل صنایع دستی گردآوری شده است، در نرم افزار Spss تحلیل خواهد شد. بنابراین برجسته ترین تفاوت تحقیق حاضر نسبت به تحقیقات مشابه داخلی و خارجی تدوین شاخص های شهر خلاق صنایع دستی بر اساس معیارهایی با ماهیت جدید جهت معرفی شهر خلاق صنایع دستی با تأکید بر شهر اصفهان است. جدید بودن موضوع تحقیق و اینکه برای اولین بار اقدام به شاخص سازی جهت معرفی شهر خلاق صنایع دستی همراه با شاخص های کمی و کیفی صورت می گیرد یکی دیگر از مزیت های تحقیق حاضر است.

جدول ۱-۱- پیشینه ی تحقیقات خارجی شهر خلاق

سال	محقق	عنوان پژوهش	نتیجه گیری
۱۹۹۸	پیتر هال	کتاب "شهرها در تمدن، فرهنگ، خلاقیت و نظم شهری" و هم چنین کتاب "شهرهای خلاق و توسعه اقتصادی"	ارائه راهکارهای برای خلاقان شهری در شهرها
۲۰۰۰	لندری و فرانکو بیانچینی	کتاب "شهر خلاق"	مفهوم شهرهای خلاق به عنوان عکس العملی در مقابل مسائل شهری در مواجهه با بحران شهری بین المللی که در مرحله گذار از فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی رخ داده است
۲۰۰۲	فلوریدا	کتاب "Creative Class"	ارائه بحث مناطق خلاق و ۳ عامل مهم در شکل‌گیری طبقات خلاق در شهرها که شامل: تکنولوژی، توانایی و تحمل می باشد.
۲۰۰۴	جین جیکوبز	کتاب های "سیستم های بقا (۱۹۹۲)، ماهیت اقتصادها (۲۰۰۰) و دوره تاریک پیشرو (۲۰۰۴)	شهرهای خلاق را شهرهایی می داند که در نوآوری و ابتکار صنعتی موفقند و در این کتابها بر اهمیت شهرهای خلاق برای توسعه ی اقتصادی - اجتماعی تاکید می ورزد.
۲۰۰۶	ریچارد و ویلسون	مقاله تحت عنوان "توسعه خلاقیت در تجربیات گردشگران: راه حلی برای بازتولید متوالی فرهنگ"	عواملی چون عدم رضایت از شیوه های مصرف معاصر، مرزهای نامشخص کار و فراغت، تمایل بیشتر برای خودپیشبرد، عطش تجربه کردن در میان مصرف کنندگان پست مدرن و جذابیت خلاقیت به عنوان شکلی از بیان و ابراز را دلایلی برای اهمیت یافتن روزافزون خلاقیت در حوزه ی گردشگری می دانند.
۲۰۰۶	آلن.جی. اسکات	مقاله تحت عنوان "شهرهای خلاق موضوعات مفهومی و پرسشهای راهبردی"	اندیشه ای گسترده و مجادله آمیزی را پیرامون طبیعت و اهمیت شهرهای خلاق ارائه داده و در میان تغییرات اخیر در فناوری، ساختارهای تولید، بازارهای کار و اجتماعات مکانی پویا به دنبال جایگزینی مفهوم شهر خلاق است.
۲۰۰۷	کاستا و همکاران	پژوهشی تحت عنوان "بحث در مورد حکمروایی شهر خلاق: چشم اندازهایی برای اقدام علمی"	در نهایت این پژوهش چند گونه آزمایشی برگرفته از مطالعات موردی و سازوکارهای حکمرانی به منظور فهم پویایی ها برای پربار کردن دانش در شهر قلمروهای خلاق شایسته و انطباق آن‌ها با مورد مطالعه شان یعنی شهروندان کشور پرتغال مورد بررسی قرار گرفت.
۲۰۰۷	مک گراهان و ووجان	پژوهشی تحت عنوان "طرح مجدد طبقه خلاق برای بررسی جریان‌های رشد در نواحی شهری و روستایی"	افراد طبقه خلاق به سمت مناطقی کشیده می شوند که از سطح بالایی از کیفیت زندگی برخوردار باشد تاکید شده است در این بررسی مولفین بر طبق یافته های خود معتقدند که بررسی مجدد مشاغل خلاق فلوریدا با استفاده از اندازه گیری جدیدی که آنها انجام داده اند با توسعه منطقه ای سازگار تر است.
۲۰۰۷	Aiga Dzen Adem Kula	ارزیابی خلاقیت در شهرهای ریگا، تالین و ویلنیوس	نیاز این سه شهر به ارتقای و بهبود شرایط اقتصادی و افزایش سطح فناوری جهت افزایش خلاقیت
۲۰۰۷	Chorlotta Mel lander	طبقه خلاق یا سرمایه انسانی	آگاهی از توزیع نامنظم طبقه خلاق در سوئد و نقش آموزش در این زمینه

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۵۵ تابستان ۹۸
No.55 Summer 2019

		and Richard Florida	
مهم ترین عامل را برای ترویج شهرهای خلاق تاسیس برنامه های تحقیقی و آموزشی برای توسعه منابع انسانی ضروری می داند. و در آخر آنچه را که به نظر او برای دستیابی به شهرهای خلاق ضروری است اشاره می کند.	پژوهشی به عنوان "توسعه شهرهای خلاق از طریق شبکه سازی"	ساساکی	۲۰۰۸
فرصتهای شغلی مناسب و امکانات رفاهی می تواند موجب جذب نیروی کار ماهر و خلاق شده و در نتیجه رشد و توسعه شهر را به همراه داشته باشد	بازاندیشی سرمایه انسانی ، خلاقیت و رشد شهری	Michael Strper &Allen J.Scott	۲۰۰۹
پس از پرداختن به مفاهیمی چون صنایع خلاق و شهرخلاق، ۷گونه رویکرد استراتژیک مختلف در پرداختن به شهرهای خلاق را معرفی می نمایند.	پژوهشی تحت عنوان "گونه شناسی شهرهای خلاق جهان"	رتو و همکاران	۲۰۰۹
آگاهی از نقش جذب دانشجویان در شهر و ایجاد فرصتهای اشغال جهت استقرار آنها در شهر خلاق	تحصیلات عالی و شهر خلاق	Robertn Counnia n	۲۰۱۰
نظریه مشهور طبقه خلاق ریچارد را مورد انتقاد قرار می دهد و به محدودیت های شهر خلاق و ارتباط آن با نظریه پیچیدگی اشاره می کند. پژوهشگر بر لزوم تعاملات و ایجاد شبکه میان افراد خلاق، بخش فرهنگی مورد حمایت دولت و زیرساخت های فرهنگی شهر تاکید میکند.	پژوهشی تحت عنوان "بازنگری شهر خلاق: نقش نظریه پیچیدگی، شبکه ها و اتصالات در اقتصاد خلاق"	کامونیان	۲۰۱۰
روش کیفی مبتنی بر مصاحبه رو در رو و طراحی نقشه های ذهنی مورد استفاده قرار گرفته است و این پژوهش با تشابهات و تفاوت های چهار ناحیه مورد بررسی، شیوه های تاثیر خسته ها خلاق بر تسهیل توسعه گردشگری شهری را مورد بررسی قرار داده است.	در پایان نامه دکتری تحت عنوان "گردشگری و توسعه نواحی شهری خلاق. شواهدی از چهار منطقه غیر مرکزی لندن"	پاپپور	۲۰۱۰
در پایان به چالش های پیش روی صنایع دستی مرتبط با گردشگری می پردازد و تولیدات صنایع دستی را یکی از عناصر کلیدی در درآمد فقرا مخصوصا زنان میدانند و اضافه می کند که، این تولیدات باعث استفاده کامل از پتانسیل های بازار گردشگری است	مقاله ای با عنوان "ارتباط دادن بخش صنایع دستی با بازارهای گردشگری"	سازمان تجارت بین المللی	۲۰۱۰
گردشگری موجب ایجاد اشتغال، رشد اقتصادی و کاهش فقر می گردد و به بالا بردن کیفیت زندگی صنعتگران منجر می گردد. در پایان به همکاری بخش خصوصی، دولت، جامعه دانشگاهی با صنعتگران در جهت تحقق این پتانسیل ها اشاره کرد	مقاله ای به عنوان "صنایع دستی و ارتباط آن با گردشگری"	دیوید اکتور	۲۰۱۱
استفاده از نظریه شهر خلاق به عنوان یک ابزار برنامه ریزی استراتژیک در فضای شهری	شهر خلاق: چالشی جدید در برنامه ریزی	Alex Deffuer & christia na lachpopu llou	۲۰۱۱
به ظهور گردشگری خلاق به عنوان راهکاری برای برون رفت مقاصد فرهنگی از معضل بازتولید متوالی اشاره می کند و تعامل مستقیم مصرف کنندگان و تولید کنندگان در فرآیند تولید	پژوهشی تحت عنوان "گردشگری و خلاقیت: آخرین مرحله تکامل گردشگری"	ریچاردز	۲۰۱۱

تجارب خلاق را مورد تاکید قرار می دهد.			
آرایه های اجتماعی از قبیل مکان گذران اوقات فراغت و انجام تفریحات، مکان های تجمع و ملاقات ها، باز بودن و آزاد بودن فضای شهری برای پذیرش بیگانگان، اندازه زیبایی شناختی نواحی شامل زیبایی طبیعی و فضاهاى سبز از شاخص های خلاقیت شهری محسوب گردیده است.	پژوهشی در مورد " فضاها و مکان های خلاق شهری "	موسسه گالوپ	۲۰۱۱
افزایش سطح تکنولوژی در شهر موجب پیشرفت تکنولوژیکی شهر می گردد	از شهر خلاق به شهر تکنولوژی در شرق لندن	Ja foord	۲۰۱۲
در نهایت استدلال می کند که علاوه بر جذب کسب و کارها و سرمایه گذاران خلاق، جذب کارکنان خلاق نیز باید مورد توجه مسئولان شهری قرار گیرد.	مقاله ای تحت عنوان "شنژن خلاق؟ نگاه انتقادی به تحول شنژن از یک قطب تولید ارزان قیمت به یک ابرشهر خلاق"	بانج	۲۰۱۲
پژوهشگران با تاکید بر دو عامل تعاملات بیرونی (محیطی، مردمی محصول/خدمت/تجربه) و بازتاب های درونی (آگاهی/هشیاری/نیازها/انگیزه ها و خلاقیت)، مدلی برای تجربه خلاق گردشگران ارائه داده اند.	مقاله ای تحت عنوان "مدلی برای تجربه خلاق در گردشگری خلاق"	تان و همکاران	۲۰۱۲
یافته های پژوهش نشان می دهد ارنفلد به جز یک مسجد، جاذبه اصلی خاصی ندارد، اما فاصله کم تا مرکز شهر و دسترسی آسان، مزیت های این محله در توسعه گردشگری محسوب می گردند. این محله در مرحله اولیه توسعه گردشگریست و توسعه باید با ملاحظات بسیار و به آهستگی صورت گیرد چراکه منطقه با هدف گردشگری ایجاد نشده است.	پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "شهر خلاق کلن: یک نمونه موردی اکتشافی از فرصت های گردشگری در محله خلاق کلن-ارنفلد"	والپ	۲۰۱۲
پژوهشگر، به صورت ترکیبی از تکنیک های کمی و کیفی از جمله مصاحبه، پرسشنامه، مشاهده و نقشه برداری استفاده نموده است، تحقیق نشان می دهد سه مولفه اصلی در پیدایش، رشد و پایداری خوشه های خلاق مؤثرند: اقتصاد خوشه سازی، موقعیت و کیفیت مکان و تعاملات رو در رو.	پایان نامه دکتری خود تحت عنوان "خوشه های خلاق و مکان سازی: تجزیه و تحلیل کیفیت مکان در سوهو بیوگلو"	ورماز	۲۰۱۲
استدلال می کند مفاهیم جدید شهر خلاق اگرچه از مفاهیم قدیمی تر "شهر خوب" نشأت گرفته اند اما به تدریج بعد اقتصادی بر سایر ابعاد سایه افکنده است و اکنون باید رویکرد جامع تری به این مفهوم اتخاذ گردد.	مقاله ای تحت عنوان "آینده شهر خلاق چگونه خواهد بود؟"	اوکونر و شاو	۲۰۱۴
چهار حوزه اصلی در ارتباط با استراتژی صنایع خلاق وجود دارد: اعتمادسازی، حکمروایی و مشارکت، فیزیکی و زیرساخت های نرم استدلال شده است هیچ سیاست واحدی برای بهینه سازی توسعه صنایع خلاق وجود ندارد و استراتژی های توسعه صنایع خلاق باید، مجموعه ای از عناصر مختلف را در برگیرند	پایان نامه دکتری تحت عنوان " بهره گیری از ظرفیت توسعه صنایع خلاق در شهر باندونگ، استان جاوای غربی، اندونزی "	راستیادی	۲۰۱۵

جدول شماره ۲-۱- پیشینه تحقیقات داخلی شهر خلاق

سال	محقق	عنوان پژوهش	نتیجه گیری
۱۳۸۴	صرامی	مشکلات صنایع دستی استان اصفهان	مشکلات صدور صنایع دستی از جمله موانع گمرکی، هزینه و مالیات خروج، عدم حمایت جدی دولت، عدم وجود یک شرکت تعاونی تولید، توزیع، اعتبار و تبلیغاتی قانونمند و توانا، عدم رعایت کنترل کیفی محصول و مشابهسازی، بدلسازی و افت کیفیت و مرغوبیت و... اشاره کرده است
۱۳۹۲	موسوی	در پژوهشی به عنوان "بررسی شاخصهای شهر خلاق"	نوآوری های (حاصل سرمایه های انسانی خلاق) فن شناختی منجر به دگرگونی شهرها و افزایش سرمایه گذاری در آنها می شود
۱۳۹۳	مختاری ملک آبادی وهمکاران	در مقاله ای تحت عنوان "سطح بندی مناطق ۱۵ گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص های شهر خلاق با استفاده از مدل های برنامه ریزی منطقه ای"	میزان برخورداری مناطق ۱۵ گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص های شهر خلاق به یک صورت نبوده و به طور کلی شهر اصفهان با توجه به تحلیل های انجام شده پتانسیل حرکت به سوی شهرهای خلاق را داراست.
۱۳۹۵	رحیم سرور و همکاران	مقاله ای تحت عنوان "تحلیل کارایی محلات شهری از لحاظ شاخص های شهر خلاق (مطالعه موردی: شهر بناب)"	بین محلات سبزه گانه شهر بناب به ترتیب محلات ۱۲، ۳، ۴ و ۶ با بالاترین میزان کارایی با سطح عملکرد عالی و محلات ۳، ۷ و ۸ به ترتیب با کمترین میزان کارایی با سطح عملکرد ضعیف از لحاظ شاخصهای شهر خلاق هستند
۲۰۰۸	ساساکی	پژوهشی به عنوان "توسعه شهرهای خلاق از طریق شبکه سازی"	مهم ترین عامل را برای ترویج شهرهای خلاق تاسیس برنامه های تحقیقی و آموزشی برای توسعه منابع انسانی ضروری می داند. و در آخر آنچه را که به نظر او برای دستیابی به شهرهای خلاق ضروری است اشاره می کند.
۲۰۱۱	دیوید اکنور	مقاله ای به عنوان "صنایع دستی و ارتباط آن با گردشگری"	گردشگری موجب ایجاد اشتغال، رشد اقتصادی و کاهش فقر می گردد و به بالا بردن کیفیت زندگی صنعتگران منجر می گردد. در پایان به همکاری بخش خصوصی، دولت، جامعه دانشگاهی با صنعتگران در جهت تحقق این پتانسیل ها اشاره کرد
۲۰۱۴	اوکونر و شاو	مقاله ای تحت عنوان "آینده شهر خلاق چگونه خواهد بود؟"	استدلال می کنند مفاهیم جدید شهر خلاق اگرچه از مفاهیم قدیمی تر "شهر خوب" نشات گرفته اند اما به تدریج بعد اقتصادی بر سایر ابعاد سایه افکنده است و اکنون باید رویکرد جامع تری به این مفهوم اتخاذ گردد.
۲۰۱۵	راستیادی	پژوهشی تحت عنوان "بهره گیری از ظرفیت توسعه صنایع خلاق در شهر باندونگ، استان جاوای غربی، اندونزی"	چهار حوزه اصلی در ارتباط با استراتژی صنایع خلاق وجود دارد: اعتماد سازی، حکمروایی و مشارکت، فیزیکی و زیرساخت های نرم استدلال شده است هیچ سیاست واحدی برای بهینه سازی توسعه صنایع خلاق وجود ندارد و استراتژی های توسعه صنایع خلاق باید، مجموعه ای از عناصر مختلف را در برگیرند

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۵۵ تابستان ۹۸
No.55 Summer 2019

۵-۱- سوال و فرضیه ها

۱. مناطق پانزده گانه شهر اصفهان از نظر معیارهای صنایع دستی خلاق با رویکرد توسعه پایدار گردشگری چه تفاوت‌هایی دارند؟
۲. در یک مقصد گردشگری خلاق با تاکید بر صنایع دستی، گردشگری و صنایع دستی چگونه از یکدیگر تاثیر می‌پذیرند؟

فرضیه های پژوهش

۱. به نظر می‌رسد مناطق ۱۵ گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص های شهر خلاق صنایع دستی با هم تفاوت قابل توجهی دارند.
۲. با توجه به پتانسیل مناسب اصفهان از منظر میراث فرهنگی و تاریخی و تنوع صنایع دستی، ارتباط دوسویه گردشگری و صنایع دستی شهر اصفهان موجب رشد گردشگری خلاق می‌شود
۱-۶) روش تحقیق

محدوده ی پژوهش شهر اصفهان می‌باشد که شامل مناطق ۱۵ گانه می‌باشد. جامعه ی آماری تحقیق با توجه به اهداف تحقیق و پیچیدگی های مفاهیم و شاخص های شهر خلاق، مصاحبه از میان متخصصان و فعالان حوزه ی صنایع دستی با استفاده از روش نمونه گیری کوکران انتخاب شده‌اند، که با استفاده از نرم افزار spss تحلیل خواهد شد. مقاله حاضر از نظر هدف، جزء پژوهش های کاربردی و روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی و میدانی خواهد بود. هم چنین به منظور بررسی روایی و پایایی سنجش شاخص های شهر خلاق صنایع دستی پرسشنامه ی CVI و CVR متخصصین طراحی گردید. در این پژوهش همچنین از مطالعات کتابخانه‌ای، مراجعه به سایت های علمی معتبر و استفاده از بانک اطلاعاتی سازمان های بین المللی استفاده شده است.

۲- مفاهیم، دیدگاه ها و مبانی نظری

۲-۱- تعریف صنایع دستی

دائرة المعارف بریتانیا صنایع دستی را جز صنایعی می‌داند که مهارت، ذوق و اندیشه انسان در تولید آن نقش اساسی دارد. در گزارش مدیریت طرح و برنامه

سازمان صنایع دستی ایران نیز صنایع دستی چنین تعریف می‌شود: صنایع دستی به آن رشته از صنایع اطلاق می‌شود که تمام یا قسمتی از مراحل ساخت فرآورده های آن با دست انجام شده و در چهارچوب فرهنگ و بینش های فلسفی و ذوق و هنر انسان های هر منطقه، با توجه به میراث قوی آنان ساخته می‌شود (یاوری، ۱۳۹۳: ۴۲).

۲-۲- صنایع خلاق

مفهوم صنایع خلاق در اوایل دهه ۹۰ میلادی در استرالیا ظهور کرد اما به طور گسترده تر، در اواخر دهه ۹۰ میلادی در انگلستان با تاسیس سازمانی برای فرهنگ، رسانه و ورزش مورد توجه قرار گرفت (UNCTAD, ۲۰۰۴). صنایع خلاق نقطه هنر، تجارت و تکنولوژی است. دبیرخانه کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل به اهمیت صنایع خلاق در کشورهای در حال توسعه اشاره کرده است و بر این مسئله که اهمیت خلاقیت در فضای فرهنگی از سرمایه و یا حتی تکنولوژی های سنتی بیشتر است، تاکید می‌کند. از جمله تعاریفی که برای صنایع خلاق آمده، تعریف کنفرانس تجارت و توسعه ی سازمان ملل به شرح زیر است، صنایع خلاق شامل: - چرخه ی خلق، تولید و توزیع کالا و خدماتی هستند که خلاقیت و سرمایه های فکری را به عنوان ورودی های اولیه استفاده می‌کند.

- مجموعه ای از فعالیت ها مبتنی بر دانش با محوریت هنر- که فقط محدود به هنر نیستند- و از تجارت و حقوق مالکیت معنوی تولید درآمد می‌کنند.

۲-۳- خوشه های خلاق

خوشه های خلاق شامل توده های حیاتی در یک مکان مشخصی در شهرها با تمرکز و تراکم بالای جغرافیایی و در برگیرنده شرکت ها و مؤسساتی متعدد با پیوستگی فضایی و مکانی داخلی در یک حوزه مشخص و تعریف شده است (Durmaz, ۲۰۱۵: ۹۴). خوشه های خلاق در شهرها در برگیرنده نواحی شهری با صنایع خلاق متعدد مستقر در آنها هستند (Chantelot & et al, ۲۰۱۲: ۱).

سایت های فرهنگی (سایت های باستان شناسی، موزه ها، کتابخانه ها و نمایشگاه ها)	جلوه های فرهنگی سنتی (هنرها و صنایع دستی، فستیوال ها و جشن ها)	هنرهای نمایشی (موسیقی زنده، تئاتر، رقص و اپرا، سیرک و عروسک گردانی)
هنرهای تجسمی (نقاشی و مجسمه سازی، عکاسی، آثار عتیقه)	صنایع خلاق	دیداری شنیداری (فیلم و تلویزیون و رادیو، دیگر وسایل پخش)
رسانه، نشر و چاپ (کتاب ها، مطبوعات و دیگر نشریات)	طراحی (گرافیک، مد و جواهر و اسباب بازی)	خدمات خلاق (معماری، تبلیغات و فهایلت های اوقات فراغت، تحقیق و توسعه خلاق)

۴-۲- مفهوم شهر خلاق

شهر خلاق مکانی برای رشد و نمو خلاقیتها در دینامیک شهرها است شهر خلاق منزلی برای خلاقیتهای هنری، نوآوریهای علمی و تکنولوژیکی و صدای رسای فرهنگهای رو به رشد شهری که همه پتانسیلهای خلاق خود را جامه عمل می پوشاند و پرچم دار فعالیتهای فرهنگی و توسعه ای است یک شهر خلاق یک شهر پویا از لحاظ یادگیری فرهنگی و بین فرهنگی است در این شهر، هر شهروند اطمینان خاطر به استفاده از ظرفیتهای علمی، فنی، هنری و فرهنگی خود دارد (ابراهیمی، ۱۳۸۷: ۶۵).

۵-۲- گردشگری خلاق

به منظور رفع معضلاتی از جمله معضل بازتولید متوالی، شکل جدیدی از گردشگری فرهنگی به نام گردشگری خلاق، در سالهای اخیر رواج یافته است. در شبکه جهانی گردشگری خلاق بیان شده است که گردشگران خلاق مقاصد جدید را به منظور زیستن یک تجربه منحصر به فرد و خلاقانه جستجو می کنند. در این نوع گردشگری امکان درگیر شدن با معضل بازتولید متوالی به مراتب کمتر است چراکه گردشگر خلاق در پی افزودن چیزی از خود به بافت پیرامونش است، در واقع بافت خلاق در اختیار گردشگر قرار می گیرد و این خود گردشگر است که بخش عمده تجربه گردشگری را رقم می زند، تجربه ای که پاسخگوی نیازهای خلاق فرد باشد.

گردشگری خلاق سفری هدایت شده به سمت یک تجربه اصیل و تعاملی، همراه با یادگیری مشارکتی است و امکان برقراری ارتباط با مردم محلی که ایجاد کننده آن فرهنگ زندگی هستند را فراهم می نماید (یونسکو، ۲۰۰۶: ۳).

۶-۲- گردشگری پایدار

سازمان جهانی جهانگردی نخستین بار در سال ۱۳۲۲ اصطلاح "گردشگری پایدار" را طبق معیارهای گزارش برانت لند این گونه تعریف کرد: گردشگری پایدار نیازهای گردشگران حاضر و جوامع میزبان را با محافظت و ارتقای فرصت های آیندگان برآورده می کند (نیکبین، کرمی، ۲۰۱۲: ۱۹۳). توسعه پایدار گردشگری نیز شکل خاصی از توسعه گردشگری است که سیستم را قادر به حفظ بقا در سطح بالایی از کیفیت می سازد، بر اساس موارد گفته شده و نظر آل. اجل تعریف، توضیح و برآورد گردشگری پایدار می تواند دشوار باشد زیرا به خاطر آینده باید نیازهای پویای امروز گردشگری را با دلواپسی های فردا مرتبط کرد.

۷-۲- پراکندگی صنایع دستی شهر اصفهان

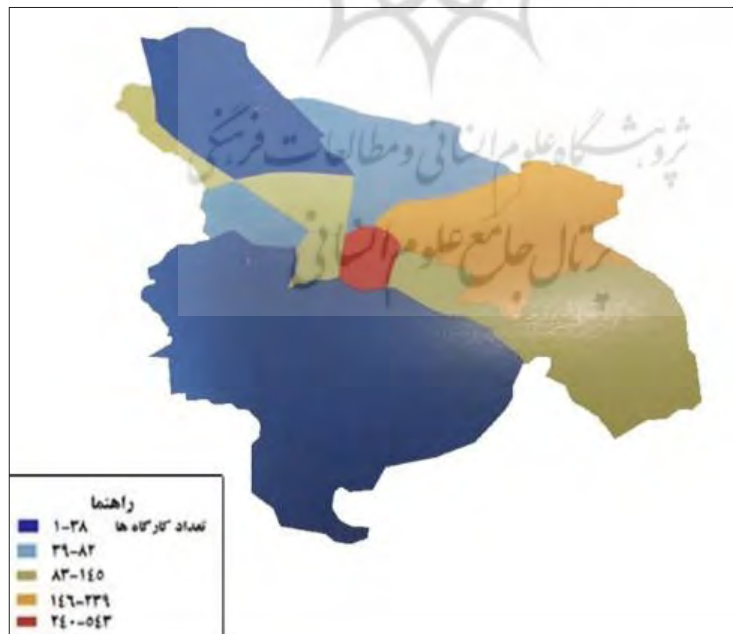
صنایع دستی به عنوان یکی از مزیت های استان اصفهان محسوب می شود، چراکه بنابر گزارش ها، ۵۰ درصد از صنایع دستی کشور در شهر اصفهان و ۷۰ درصد در استان اصفهان تولید می شود. در این میان گفته می شود، استان اصفهان با

نشان داده شده، در رتبه چهارم مناطق ۱۴،۷ و ۱۱ میزان کمتری صنایع دستی را به خود اختصاص داده اند و در آخرین رتبه مناطق ۵،۱۳، ۶،۱۲ و ۹ که با رنگ آبی تیره در نقشه نشان داده شده کمترین میزان صنایع دستی را نسبت به سایر مناطق به خود اختصاص داده اند. هم چنین رشته های قلمزنی، خاتم و احجام فلزی بیشترین میزان فراوانی را در مناطق ۱۵ گانه به خود اختصاص دادند و کمترین میزان فراوانی کارگاه ها مربوط به رشته های قلمکاری، کاشی معرق و نگارگری می باشد.

۳- تحلیلی بر شاخصهای شهر خلاق صنایع دستی در شهر اصفهان به نگاه آماری

در رویکرد نوین به شهر، شهر خلاق به عنوان یک روش راهبردی در عرصه تفکر، برنامه ریزی و اجرای طرح های شهری مطرح شده است. در همین راستا به بررسی شاخص های شهر خلاق صنایع دستی با ۱۲ فاکتور هنر و فرهنگ، موزه ها، منظر شهری، فضاهای جمعی، مراکز علمی و مؤسسات عالی، عناصر هویت شهری، کارگاه های صنایع دستی، مراکز

اخذ ۵۴ نشان بین المللی در زمینه صنایع دستی پرافتخارترین استان ایران است و ۵۷ اثر صنایع دستی استان اصفهان دارای مهر اصالت ملی و دو اثر این استان در فهرست ملی نیز ثبت شده است. همچنین ۲۱ پرونده دیگر در نوبت ثبت ملی و جهانی قرار دارد (CHN، ۱۳۹۱: ۲۲). نقشه زیر پراکندگی صنایع دستی را در سطح مناطق شهر اصفهان برای رشته های مورد بررسی در این پژوهش نشان می دهد. اطلاعات و آدرس های کارگاه های تولید صنایع دستی از معاونت صنایع دستی سازمان میراث فرهنگی اصفهان تهیه شده است. با توجه به نقشه زیر پراکندگی صنایع دستی را در مناطق ۱۵ گانه شهر اصفهان می توان مشاهده نمود، مناطقی که بیشترین میزان تراکم صنایع دستی در آنها وجود دارد در ۵ دسته طبقه بندی شده اند به طوریکه منطقه ۳ با بیشترین کارگاه صنایع دستی در رتبه اول که با رنگ قرمز مشخص شده است، بعد از آن مناطق ۱۰ و ۱۵ که با رنگ خردلی نمایش داده شده است در رتبه دوم، مناطق ۸، ۴، ۱ و ۲ در دسته سوم با رنگ سبز

تصویر شماره ۱- پراکندگی تعداد کارگاه های صنایع دستی به تفکیک

مناطق ۱۵ گانه؛ ماخذ: نگارنده

جدول شماره ۳- داده های ثانویه زیرشاخص های کمی شهر خلاق صنایع دستی؛ ماخذ: نگارنده

منطقه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
شاخص															
آموزشگاه موسیقی	۳	۰	۵	۲	۱۱	۷	۰	۴	۰	۱	۰	۳	۰	۰	۰
فروشگاه موسیقی	۹	۰	۲	۰	۲۵	۰	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تعداد سینما و آموزشگاه	۴	۰	۳	۱	۷	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰
کتابخانه	۴	۴	۴	۴	۳	۶	۳	۴	۴	۸	۲	۵	۶	۲	۵
کتابفروشی	۵	۰	۳۴	۲	۳	۱۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مطبوعات	۵	۱۳	۱۳	۹	۲۱	۷	۱	۳	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰
انتشارات	۲۰	۵	۴۰	۶	۱۳	۱۴	۲	۳	۰	۹	۰	۰	۱	۰	۰
انجمن ادبی	۲	۰	۰	۲	۵	۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
موزه	۴	۰	۶	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
منظر شهری	۱۴	۰	۷	۳	۱۱	۱۰	۰	۰	۰	۰	۲	۲	۰	۲	۰
مرکز آموزش عالی	۳	۳	۱	۲	۷	۵	۱	۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۲
عناصر هویت ساز	۴	۰	۱۳	۲	۴	۳	۰	۰	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مراکز فرهنگی	۱۰	۲	۱۱	۵	۴	۷	۴	۵	۴	۶	۶	۳	۵	۰	۷
مراکز ورزشی	۷	۱۱	۱۰	۱۵	۲۲	۲۴	۱۵	۱۲	۱۵	۱۷	۸	۱۸	۱۶	۱۱	۱۰
مراکز تفریحی	۱	۰	۰	۵	۵	۳	۱	۲	۱	۱	۲	۰	۶	۰	۰
تعداد پارک ها	۲	۱	۴	۰	۳	۴	۴	۳	۴	۷	۳	۲	۳	۴	۱
تعداد هتل ها	۹	۰	۴۲	۰	۴	۲	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰
فروشگاه صنایع دستی	۶	۲	۳۰	۰	۱	۳	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۱	۰	۲
مجموع	۱۱۲	۴۱	۲۲۴	۵۷	۱۴۵	۱۰۹	۳۷	۴۲	۳۴	۵۰	۲۳	۳۳	۳۸	۱۹	۲۷
رتبه	۳	۸	۱	۵	۲	۴	۱۰	۷	۱۱	۶	۱۴	۱۲	۹	۱۵	۱۳

منظرشهری، فضاهای جمعی، مراکز و موسسات آموزش عالی، هویت شهری، کارگاه های صنایع دستی، مراکز فرهنگی و تفریحی، تعداد هتل ها، مراکز تجاری و بازار که با توجه به داده های ثانویه امکان پذیر بود پرداخته شده است.

با توجه به جدول بالا در هر منطقه شاخص های کمی را بررسی نمودیم سپس مجموع شاخص ها را در هر منطقه محاسبه نموده و بر اساس مجموع، مناطق را رتبه بندی نموده ایم. همان طور که ملاحظه می شود می توانیم ۱۵ منطقه را خوشه بندی نموده به طوری که به ۴ گروه بسیار خوب، خوب، متوسط و

فرهنگی و تفریحی، مراکز تفریحی، پارک ها، تعداد هتل ها، مراکز تجاری و بازار، از طریق آمار و اطلاعات ثانویه بررسی گردید هم چنین تعداد ۶ شاخص اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، مدیریتی و ساختاری، خلاقیت و نوآوری، زیست محیطی، کالبدی را از طریق مصاحبه و پرسشنامه به شناسایی این شاخص ها در مناطق پانزده گانه شهر اصفهان پرداخته می شود.

۳-۱- تحلیلی بر شاخص های شهر خلاق (داده های ثانویه)

در ابتدا به بررسی شاخص های شهر خلاق از قبیل هنر و فرهنگ، موسیقی، سینما، ادبیات، موزه ها،

جدول شماره ۴-رتبه بندی مناطق ۱۵گانه به لحاظ شاخص های کمی شهر خلاق

خوشه بندی مناطق به لحاظ شاخص های کمی شهر خلاق				
ضعیف	متوسط	خوب	بسیار خوب	مناطق
۱۵-۱۱-۱۴	۱۳-۷-۹-۱۲	۴-۱۰-۸-۲	۳-۵-۱-۶	

است که معیارهای کمی و کیفی را توأمان در مکان یابی دخالت می دهد (حکمت نیا و میرنجف موسوی، ۱۳۹۰: ۳۶۳). اطلاعات به دست آمده از مدل تاپسیس در جدول حاکی از آن است که مناطق پانزده گانه شهر اصفهان به یک اندازه از شاخصهای شهر خلاق برخوردار نیستند.

با متغیرهای انتخابی رتبه ۱ را از لحاظ شاخص های شهر خلاق منطقه ۱ شهرداری اصفهان بدست آورد و پس از آن منطقه ۳ اصفهان رتبه ۲ و رتبه ۳ را منطقه ۶ شهرداری اصفهان بدست آورد و پس از آن منطقه ۲ رتبه ۴، منطقه ۵ رتبه ۵، منطقه ۴ رتبه ۶، منطقه ۸ رتبه ۷، منطقه ۱۰ رتبه ۸، منطقه ۷ رتبه ۹، منطقه ۹ رتبه ۱۰، منطقه ۱۵ رتبه ۱۱، منطقه ۱۴ رتبه ۱۲، منطقه ۱۲ رتبه ۱۳، منطقه ۱۳ رتبه ۱۴ و منطقه ۱۱ رتبه ۱۵ و آخرین رتبه را کسب نمود. و همچنین مناطق ۱۵ گانه از لحاظ میزان برخوردار از لحاظ شاخص های خلاقیت به سه سطح تقسیم شدند، که مناطق ۱، ۳، ۶، ۲ با میانگین ضریب اولویت ۰،۴۳ در سطح اول یعنی سطح فرابرخوردار قرار گرفت و مناطق ۵ و ۴ با میانگین ضریب اولویت ۰،۱۷ در سطح دوم یعنی متوسط (برخوردار) و مناطق ۸، ۱۰، ۷، ۹، ۱۵، ۱۴، ۱۲، ۱۳، ۱۱ در سطح سوم (محروم) از لحاظ شاخصهای شهر خلاق صنایع دستی قرار گرفتند. و همچنین میانگین ضریب اولویت شاخص های شهر خلاق صنایع دستی در مناطق جنوب (۵، ۶، ۱۳) و مناطق شمال زاینده رود ۱، ۲، ۳، ۴، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵) هم به ترتیب میانگین ۰،۲۶، ۰،۱۴ به دست آمد که در نتیجه مناطق جنوب زاینده رود از لحاظ شاخص های خلاقیت شهری صنایع دستی وضعیت بهتری داشتند.

۴-۳- اصفهان پتانسیل لازم برای حرکت به

ضعیف دسته بندی نموده ایم که در جدول زیر این دسته بندی مشاهده می شود

۲-۳- تحلیلی آماری بر شاخصهای شهر خلاق (بر اساس یافته های پرسشنامه) تعداد ۶ شاخص اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، مدیریتی و ساختاری، خلاقیت و نوآوری، زیست محیطی، کالبدی را از طریق مصاحبه و پرسشنامه به تعداد ۳۷۸ نفر برای شناسایی این شاخص ها در مناطق پانزده گانه شهر اصفهان به نسبت جمعیت هر منطقه تکمیل گردید. در جدول زیر زیرشاخص های مورد بررسی پرسشنامه CVI و CVR برای هر یک از ۶ شاخص نام برده شده که توسط متخصصین پر شد آورده شده است. و بر اساس یافته های حاصل از پرسش نامه، در مناطق پانزده گانه شهر اصفهان، بیشترین میانگین مربوط به متغیر خلاقیت و نوآوری است با میانگین ۳،۱ پس از آن شاخص اقتصادی با میانگین ۳،۰۸ شاخص اجتماعی-فرهنگی با میانگین ۲،۹۴، شاخص زیست محیطی با میانگین ۲،۹۲، شاخص کالبدی با میانگین ۲،۴۳ و در نهایت نیز متغیر مدیریتی-ساختاری با میانگین ۲،۱۵ قرار دارد.

۳-۳- سطح بندی مناطق پانزده گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخصهای شهر خلاق با استفاده از مدل تاپسیس

در پژوهش حاضر برای سطحی بندی مناطق پانزده گانه شهر اصفهان از مدل تاپسیس استفاده شده است. این مدل در سال ۱۹۹۲ توسط چن و هوانگ ارائه شده است. یکی از روشهای مرسوم و پرکاربرد در میان روشها تصمیم گیری چند شاخصه می باشد که بر مبنای محاسبه ی فاصله گزها ینه از راه حل ایده آل مثبت و ایده آل منفی استوار است و یکی از مهمترین مزیت های این مدل این

جدول شماره ۵- مقادیر CVR، میانگین عددی قضاوت‌ها و نتایج سنجش شاخص‌های شهر خلاق صنایع دستی؛
 ماخذ: نگارنده

شاخص	زیرشاخص‌ها	CVR	میانگین عددی	پذیرش یا رد	
معیارهای اقتصادی شهر خلاق صنایع دستی	حضور رقبای جدید و افزایش سهم بازار	۰,۴۵	۱,۵	پذیرش	
	پرند اقتصادی مکان	۰,۳	۱,۶۵	پذیرش	
	قیمت زمین و نرخ اجاره	۰,۰۴	۱,۵	پذیرش	
	توانایی شناسایی بازارهای مناسب داخلی و خارجی و تضمین خرید تولیدات	۰,۲۵	۱,۶۲۵	پذیرش	
	سطح درآمد فعالان بخش گردشگری	۰,۱۵	۱,۴۷۵	رد	
	تعداد جهانگردان خارجی و ورود سرمایه‌گذاری‌های خارجی به شهر	۰,۶۵	۱,۸۲۵	پذیرش	
	رقابت پذیری اکثر کالاهای تولید صنایع دستی اصفهان در بازارهای جهان	۰,۳۵	۱,۶۷۵	پذیرش	
	رابطه کامل با کشورهای دارای قدرت خرید بالا	۰,۲	۱,۵	پذیرش	
	وجود صنایع، کارخانجات و بنگاه‌های اقتصادی	۰,۴۵	۱,۶۵	پذیرش	
	وجود مراکز تجاری متعدد و بازار محصولات فرهنگی (از جمله صنایع دستی)	۰,۳	۱,۶۵	پذیرش	
	روحیه عمومی میل به ثروت، محاسبه‌گری و سخت‌کوشی	-۰,۲	۱,۲۵	رد	
	دسترسی به نیروی کار متخصص	۰,۶۵	۱,۸۲۵	پذیرش	
	افزایش دانش و مهارت	۰,۵	۱,۷۵	پذیرش	
	رقابت‌های بازاریابی	۰,۳۵	۱,۶	پذیرش	
	نزدیکی به مشتریان	۰,۰۵	۱,۴۷۵	رد	
	نزدیکی به مصرف‌کننده و بازدیدکننده	۰,۰۵	۱,۴۲۵	رد	
	دسترسی به فعالیت‌های پشتیبان	۰,۱۵	۱,۵۵	پذیرش	
	جذب عمده مشتریان به محله	۰,۰۵	۱,۴۲۵	رد	
	معیارهای مدیریتی و ساختاری	مشتریان ثابت	۰,۲	۱,۵۲۵	پذیرش
		جذب قشرهای مختلف به محله	۰,۰۵	۱,۴۷۵	رد
نماد یا ویژگی خاص مکان		-۰,۱	۱,۳	رد	
نزدیکی به همکاران		-۰,۴	۱,۲	رد	
نزدیکی به تامین‌کنندگان		-۰,۱۵	۱,۳۲۵	رد	
اتحادیه‌های قوی و فعال در شان و اهمیت صنعت گردشگری و صنایع دستی		۰,۸	۱,۹	پذیرش	
برنامه ریزی و سیاست‌گذاری‌های کلان و حمایت دولت		۰,۵	۱,۸	پذیرش	
حضور بخش غیردولتی نیرومند در صنایع دستی		۰,۵	۱,۷۵	پذیرش	
بانک جامع اطلاعات هنرمندان و صنعتگران صنایع دستی		۰,۳۵	۱,۶۵	پذیرش	
وجود ارتباط و هماهنگی لازم بین مراکز آموزش عالی و مهارتی فنی و حرفه‌ای		۰,۷	۱,۸۵	پذیرش	
برگزاری کلاس‌های آموزشی و صنایع دستی		۰,۶	۱,۸	پذیرش	
استانداردهای مواد اولیه و تولید محصولات صنایع دستی		۰,۱۵	۱,۵۲۵	پذیرش	
نظارت مستمر و کامل بر تولیدات (جهت حفظ و ارتقا کیفیت)		۰,۵	۱,۷۲۵	پذیرش	
حس مشارکت جویی بالا و معتمد بودن برای مدیریت شهری	۰,۳	۱,۵۵	پذیرش		
وجود مقررات عرفی و غیر رسمی	-۰,۱	۱,۳	رد		

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
 Urban Management
 شماره ۵۵ تابستان ۹۸
 No.55 Summer 2019

پذیرش	۱,۷۲۵	۰,۵	دسترسی به نهادهای آموزش هنری
پذیرش	۱,۶۲۵	۰,۳۵	دسترسی به نهادهای فرهنگی (مانند موزه ها، گالری ها، مساجد، کتابخانه ها)
رد	۱,۴۲۵	۰,۱۵	دسترسی به نهادهای حمایت کننده کسب و کار
پذیرش	۱,۶۵	۰,۴	دسترسی به نهادهای حمایت کننده مالی
پذیرش	۱,۷۲۵	۰,۴۵	نظارت بر روی واردات بی رویه صنایع دستی
پذیرش	۱,۵۵	۰,۲	سیستم بسته بندی مناسب و ابتکاری
رد	۱,۳۵	-۰,۲۵	تولید انبوه در زمان کوتاه با برخورداری از کارگاه های مدرن و مجهز
پذیرش	۱,۶۲۵	۰,۴	ایده پردازی و داشتن ابتکارات علمی و هنری و فرهنگی
رد	۱,۲۷۵	-۰,۳۵	واگرایی، همگرایی، عینیت و انتزاعی تفکر
رد	۱,۴	-۰,۱	محوریت قرار دادن دانش و فناوری نوین خلاقانه
پذیرش	۱,۵۵	۰,۱۵	فناوری، استعداد و تساهل با محوریت شهر خلاق
پذیرش	۱,۵۵	۰,۵	داشتن ایده های مهارتی و تحول گرا
پذیرش	۱,۵۵	۰,۳	داشتن اصالت فرهنگ بومی در تولید محصولات دستی
رد	۱,۴۵	۰	بروز نوآوری و خلاقیت در اثر مجاورت مکانی
رد	۱,۴۵	۰,۰۵	میزان خلاقیت و نوآوری محلی
رد	۱,۲۵	-۰,۲۵	شرکت های دانش بنیان به عنوان کانون های بومی سازی تفکر، ایده پردازی و خلاقیت
پذیرش	۱,۵	۰,۰۵	پژوهشگاه ها و پارک های علم و فناوری مؤثر در خلق ایده های جدید
پذیرش	۱,۸۲۵	۰,۷	احیا هنرها و صنایع دستی بومی
پذیرش	۱,۷۲۵	۰,۴۵	حفاظت و نگهداری بهتر از آثار فرهنگی و ابنیه تاریخی
رد	۱,۱۵	-۰,۳۵	کاهش نابرابری های اجتماعی و حضور زنان در عرصه اجتماع
رد	۱,۲۵	-۰,۳۵	فرصت های بهتر کاری و اجتماعی
پذیرش	۱,۶	۰,۲۵	جذب گردشگران فرهنگی و تقویت ارتباطات بین فرهنگی
پذیرش	۱,۷۲۵	۰,۴۵	گسترش و بهبود جاذبه های گردشگری
پذیرش	۱,۶۷۵	۰,۴۵	برپایی نمایشگاه های توسعه صنایع دستی
رد	۱,۱۷۵	-۰,۳۵	تنوع فرهنگ و اعتقادات هنرمندان
رد	۱,۲۷۵	-۰,۱۵	آشنایی با آداب و رسوم
رد	۱,۰۵	-۰,۵	میزان مهاجرت به شهرهای دیگر
پذیرش	۱,۶۷۵	۰,۴۵	موزه های معرف میراث فرهنگی و صنایع دستی
پذیرش	۱,۸	۰,۵۵	رویدادهای فرهنگی (جشنواره ها و همایش ها ...)
رد	۱,۳۵	۰,۵	چهره های شاخص (تعداد هنرمندان، شعرا و ...)
پذیرش	۱,۷۵	۰,۴۵	فعالیت سازمان های مردم نهاد
پذیرش	۱,۶	۰,۳۵	امنیت اجتماعی
رد	۱,۳۷۵	-۰,۱	ضرورت روابط اجتماعی
رد	۱,۳۲۵	۰	سطح درک و آگاهی اجتماعی همکاران
پذیرش	۱,۶۲۵	۰,۳۵	تعامل با همکاران
رد	۱,۴۷۵	۰,۱	مسئولیت پذیری همکاران

معیارهای خلاقیت و نوآوری شهر خلاق صنایع دستی

معیارهای اجتماعی- فرهنگی شهر خلاق صنایع دستی

پذیرش	۱,۶۷۵	۰,۳۵	تاثیر فضاهای تفریحی-فرهنگی	معیارهای زیست محیطی شهر
رد	۱,۲۵	-۰,۳۵	هویت و تصویر محلی	
پذیرش	۱,۶۲۵	۰,۱۵	تمرکز قشر تحصیل کرده و متخصصین	
رد	۱,۴۷۵	۰,۲	زمینه های فنی و تکنیکی	
رد	۱,۴۷۵	۰,۱	انسجام و همبستگی بالای جامعه بومی	
رد	۱,۴۵	۰,۱۵	ارزش های فرهنگی و معنوی مکان	
رد	۱,۲۵	-۰,۳۵	اعتقاد اجتماعی	
رد	۱,۲۷۵	-۰,۲۵	تنوع زیست بوم و اقلیم	
رد	۱,۴۲۵	-۰,۰۵	زاینده رود و حاشیه آن	
رد	۱,۳۲۵	-۰,۱۵	چهار فصل بودن شهر	
رد	۱,۴	۰	جغرافیای طبیعی مطلوب	معیارهای زیست محیطی شهر
پذیرش	۱,۷۰	۰,۵	سرانه بالای فضای سبز	
رد	۱,۴۵	۰,۰۵	تفرجگاه های طبیعی، مناطق حفاظت شده و گونه های جانوری و گیاهی	
رد	۱,۴	-۰,۰۵	باغ شهر صفوی(مادی ها، چهارباغ و...)	
رد	۱,۳۲۵	۰,۰۵	مصون بودن از اکثر بلاهای طبیعی	
پذیرش	۱,۷۵	۰,۵	پاکیزگی و بهداشت شهری مطلوب	
رد	۱,۳۲۵	-۰,۰۵	آلودگی شدید هوا و پدیده وارونگی هوا	
پذیرش	۱,۶۲۵	۰,۳۵	استفاده از مواد اولیه بومی	
پذیرش	۱,۶۷۵	۰,۴	وجود امکانات شهری: فضاهای شهری، خیابان ها و میدان ها و فضاهای مصرفی فرهنگی	
رد	۱,۴	-۰,۱۵	زیرساخت های محلی	
رد	۱,۱۲۵	-۰,۳۵	نزدیکی محل کار به سکونت	
رد	۱,۲۷۵	-۰,۲	دسترسی به پارکینگ	
رد	۱,۳۷۵	۰	نزدیکی به راه های اصلی	
پذیرش	۱,۶۲۵	۰,۳	وجود فضای کافی برای استقرار کارگاه	
رد	۱,۳۵	-۰,۲۵	وضیعت مساحت کارگاه ها	
پذیرش	۱,۵	۰,۱	بررسی کیفیت کارگاه صنایع دستی	
پذیرش	۱,۶۷۵	۰,۳۵	استفاده از کالبد تاریخی و میراثی	
پذیرش	۱,۶۵	۰,۳۵	میراث تاریخی به عنوان بستری برای خلق ایده های نو شهری در عصر پسامدرن و فرایسامدرن	
پذیرش	۱,۶۲۵	۰,۳	مکان ها و فضاهای ملموس تاریخی ایرانی در میراث فرهنگی و هویت شهر خلاق صنایع دستی	
رد	۱,۴	۰	مکان ها و فضاهای تاریخی تلفیق شده در فضاهای مدرن شهری	
رد	۱,۴	-۰,۱۵	مکان ها و فضاهای تاریخی نمادی برای خودنمایی قابلیت های ملی، فرهنگی و خلاق	

سمت شهر خلاق صنایع دستی با رویکرد گردشگری را دارد

به منظور ارزیابی تاثیر صنایع دستی و گردشگری در شهر اصفهان، میانگین نمرات اختصاص یافته به مولفه «تاثیر صنایع دستی و گردشگری در شهر خلاق صنایع دستی» را به تفکیک دیدگاه متخصصان و صاحبان صنایع دستی بررسی نموده و سپس با استفاده از آزمون t یک نمونه‌ای معنی‌داری اختلاف میانگین نمرات با مقدار ۳ (مقدار متوسط پاسخ هر سوال) را می‌آزماییم که نتایج به دست آمده در جدول زیر گزارش شده‌اند.

برای مولفه تاثیرپذیری صنایع دستی و گردشگری شهر اصفهان با تاکید بر صنایع دستی مقدار میانگین نمرات برای پرسشنامه متخصصان و صاحبان صنایع دستی به ترتیب ۳/۹۹ و ۳/۵۳ می‌باشد که به ترتیب ۰/۹۹ و ۰/۵۳ واحد بیشتر از مقدار ۳ است و معنی‌داری

آزمون t در سطح اطمینان ۹۵٪ ($Pvalue > 0.05$) به این معنی است که میانگین پاسخ متخصصان به سوالات مولفه تاثیر صنایع دستی و گردشگری شهر اصفهان به میزان قابل توجهی بیشتر از مقدار ۳ است و مطابق با فاصله اطمینان ۹۵٪، مقدار میانگین پاسخ در جامعه با احتمال ۹۵ درصد در حد فاصل ۳/۸۷ تا ۴/۱ قرار می‌گیرد. همچنین میانگین پاسخ صاحبان صنایع دستی به سوالات مولفه مورد نظر پرسشنامه صاحبان صنایع دستی به میزان قابل توجهی بیشتر از مقدار ۳ بوده و مطابق با فاصله اطمینان ۹۵٪، مقدار میانگین پاسخ در جامعه با احتمال ۹۵ درصد در بازه ۳/۵۴ تا ۳/۹۲ واقع می‌شود. از آنجایی که گزینه‌های سوالات این مولفه به گونه‌ای هستند که پاسخهای دال بر تاثیر زیاد صنایع دستی در توسعه گردشگری شهر اصفهان به سمت اعداد بزرگ (بزرگتر از ۳) گرایش

جدول شماره ۷- بررسی تاثیرپذیری صنایع دستی و گردشگری از یکدیگر

ردیف	مناطق	ضریب اولویت (رتبه)	میانگین ضریب اولویت	میزان برخورداری
۱	۱	۰,۵۴	۰,۴۳	فرا برخوردار
۲	۳	۰,۴۸		
۳	۶	۰,۴۱		
۴	۲	۰,۳		
۵	۵	۰,۲۱	۰,۱۷	برخوردار (متوسط)
۶	۴	۰,۱۴		
۷	۸	۰,۰۸	۰,۰۴	فرو برخوردار (محروم)
۸	۱۰	۰,۰۷		
۹	۷	۰,۰۶		
۱۰	۹	۰,۰۵		

		۰,۰۴	۱۵	۱۱
		۰,۰۴	۱۴	۱۲
		۰,۰۴	۱۲	۱۳
		۰,۰۲	۱۳	۱۴
		۰,۰۲	۱۱	۱۵
برخوردار تر از شمال	۰,۲۶	۰,۴۸	۵	مناطق جنوب رودخانه زاینده رود
		۰,۳	۶	
		۰,۰۲	۱۳	
محروم تر از جنوب	۰,۱۴	۰,۵۴	۱	مناطق شمال رودخانه زاینده رود
		۰,۴۱	۳	
		۰,۲۱	۴	
		۰,۱۴	۲	
		۰,۰۸	۱۵	
		۰,۰۷	۱۱	
		۰,۰۶	۹	
		۰,۰۵	۱۲	
		۰,۰۴	۷	
		۰,۰۴	۸	
		۰,۰۴	۱۰	
		۰,۰۲	۱۴	

حمایت از تنوع در فرهنگ و هنر، تشویق خلاقیت و نوآوری در طراحی محیط مصنوع توسط مدیران شهری.

• تولید صنایع دستی با الهام از نگاره های تاریخی و باستانی منطقه، استان و شهر اصفهان و اشاعه فرهنگ استفاده از صنایع دستی در زندگی با شیوه ی تبلیغاتی موثر

• توسعه فعالیت های خلاقانه و فرهنگی، زیرا توسعه فعالیت های خلاقانه و فرهنگی وسیله ای قدرتمند برای توسعه اجتماعی هستند و فرصت هایی برای محلات و گروه های اجتماعی که دچار وضعیت نامساعدی می باشند فراهم می سازد.

• ایجاد مراکز و مجموعه هایی که در آنها بتوان مراحل ساخت و تولید صنایع دستی را برای گردشگران به نمایش گذارد و همچنین امر آموزش، پژوهش برای جذب جوانان مستعد به این صنایع و نیز تشویق مردم به خرید بیشتر این کالاها نیز می تواند جمله راهکارهایی است که مورد توجه مسؤولان ذیربط قرار گیرد.

• با توجه به بررسی های انجام گرفته پیشنهاد می شود برای رشته های قلمزنی، خاتم و احجام فلزی سنتی که بیشترین میزان فراوانی تعداد کارگاه را در مناطق ۱۵ گانه به خود اختصاص داده اند امکانات و سرمایه لازم جهت ارتقا کارگاه ها اختصاص داده شود. به طوریکه با تخصیص سرمایه برای رشته ی خاتم

دارند، لذا می توان نتیجه گرفت از دیدگاه متخصصان و صاحبان صنایع دستی، این صنعت تاثیر زیادی بر حرکت اصفهان به سمت شهر خلاق صنایع دستی با رویکرد گردشگری می گذارد زیرا اولاً میانگین پاسخ افراد بزرگتر از ۳ (به سمت جواب "تاثیر زیاد") بوده ثانیاً مقدار میانگین در مقایسه با عدد ۳ معنادار شده است ($Pvalue > 0,05$).

۴- نتیجه گیری و پیشنهادات

• برگزاری جشنواره ها، کارگاه ها و نمایشگاه ها برای گروه های مختلف سنی و خانواده ها و ایجاد خانه های هنر برای حمایت از طرح های خلاقانه • حمایت از هنرمندان و افراد خلاق به ویژه جوانان با کمک هزینه هایی توسط مدیریت شهری، به منظور خلق آثار هنری و فعال سازی محیط های شهری و فراهم کردن زمینه حضور آثار و افراد در جشنواره های مختلف و نمایش آثار آنها در نمایشگاه های شهری

• ایجاد فضاهایی مانند کارگاه های هنری برای فراهم کردن زمینه بروز خلاقیت شهروندان به ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان و ایجاد امکان برقراری ارتباط آن ها با متخصصان حرفه ای در حیطه های مختلف در فضاهای چند منظوره عمومی مدیریت شهری

• افزایش دسترسی و مشارکت در هنر و فرهنگ شهری، افزایش بودجه برای فرهنگ، هنر و ادبیات،

جدول شماره ۶- رتبه بندی سطوح برخورداری مناطق شهر اصفهان از لحاظ شاخص های شهر خلاق با استفاده از

مدل تاپسیس؛ ماخذ: نگارنده

نام مؤلفه	میانگین پاسخ	اختلاف میانگین با ۳	p-value	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای میانگین پاسخ
تاثیرپذیری صنایع دستی و گردشگری از یکدیگر با تاکید بر صنایع دستی از دیدگاه متخصصان	۳/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۰۱	۳/۸۷ تا ۴/۱
تاثیرپذیری صنایع دستی و گردشگری از یکدیگر با تاکید بر صنایع دستی از دیدگاه صاحبان صنایع دستی	۳/۵۳	۰/۵۳	۰/۰۰۱	۳/۹۲ تا ۳/۵۴

علم و نوین، چاپ دوم.

- Alrabady, Rama. (2013), Creative cities through local heritage revival: a perspective from Jordan/Madaba, International Journal of Heritage Studies, Vol. 19, No. 3, 288-303.
- Beaker, Greg, Glen murray, (2008), creative city planning framework, Toronto.
- Florida, Richard, (2005): cites and creative class Routledge, UAS.
- Greg Richards. (2013), Creativity and tourism in the city, Current Issues in Tourism, 2014, Vol. 17, No. 2, 119-144.
- Landry, C (2008), The Creative City: It is Origin and Future urban design, spring 2008, Issue 106.
- Richards, G; & Wilson, J, (2006), The creative Turn in Regeneration: Creativity Spaces, Spectacles and Tourism in cities.2;
- Sasaki, masayuki, (2008): Developing creative cities through networking, mar3-15.
- Scott, Allen John (2014), Beyond the Creative City: Cognitive-Cultural Capitalism and the New Urbanism, Regional Studies, 2014, Vol. 48, No. 4, 565-578.

در مناطق ۹، ۵، ۲ و ۱۳ به ایجاد کارگاه و آموزشگاه های هنرهای صنایع دستی انجام شود.

• هم چنین با توجه به اطلاعات و آمار تعداد کارگاه های صنایع دستی رشته های قلمکاری، کاشی معرق و نگارگری کمترین میزان فراوانی کارگاه ها را نسبت به سایر رشته ها دارند بدین منظور پیشنهاد می شود بیشترین توجه و حمایت به این رشته ها صورت گیرد برای ایجاد و ارتقا کارگاه ها در مناطق شرایط و امکانات لازم فراهم گردد. به طوریکه در مناطق ۱۲، ۱۳، ۵، ۹ و ۶ که کمترین میزان تعداد کارگاه های صنایع دستی در آنها وجود دارد نیاز به توجه و سرمایه گذاری و به آموزش و به کارگیری هنرمندان در این رشته ها امری ضروری می باشد.

منابع و مراجع

- استانداری اصفهان، معاونت برنامه ریزی، دفتر آمار و اطلاعات (۱۳۹۴).
- شفیعی، زاهد، فیروزه فرخیان و لیلا میرقدر (۱۳۹۲)، اصفهان به عنوان شهر خلاق صنایع دستی با رویکرد توسعه گردشگری، فصلنامه بین المللی انجمن جغرافیایی ایران، دوره جدید، سال دوازدهم، شماره ۴۳.
- طرح پژوهشی سند راهبردی آمایش سرزمین استان اصفهان بخش صنایع دستی و گردشگری (۱۳۹۱)، اصفهان: دفتر تقسیمات سیاسی وزارت کشور و اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری.
- فلوریدا، ریچارد (۱۳۹۰)، شهرها و طبقه خلاق، ترجمه: ابراهیم انصاری و محمد اسماعیل انصاری، نشر جامعه شناسان، چاپ اول، تهران.
- مختاری ملک آبادی، رضا و محسن سقایی و فاطمه ایمان (۱۳۹۳)، سطح بندی مناطق پانزده گانه اصفهان از لحاظ شاخص های شهر خلاق با استفاده از مدل های برنامه ریزی منطقه ای، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال پنجم، شماره ۱۶.
- موسوی، میرنجف (۱۳۹۰)، کاربرد مدل در جغرافیا با تاکید بر برنامه ریزی شهری و ناحیه ای، انتشارات

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۵۵ تابستان ۹۸
No.55 Summer 2019

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۵۵ تابستان ۹۸
No.55 Summer 2019

■ ۶۴ ■